

СУБ'ЄКТИ ПРАВА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВОДНІ ЖИВІ РЕСУРСИ

У сучасних умовах розвитку відносин щодо використання, відтворення й охорони водних живих ресурсів постають різні питання, що потребують ретельного вивчення й дослідження. Насамперед одним з них є з'ясування сутності такої форми власності на ці природні ресурси, як комунальна, властивості, специфіка й визначення правового режиму якої має важливе теоретичне і практичне значення. Теоретичне розроблення вказаної проблеми сприяє її практичній реалізації. Застосування положень, які регламентують відносини комунальної власності на водні живі ресурси у практичній діяльності, дозволить забезпечити злагоду між власниками цих ресурсів, а також захистити права територіальної громади, яка і є їх власником. Зародження права комунальної власності на водні живі ресурси характеризує тривалий і складний процес перед тим, як виділитися в самостійну форму власності. Сьогодні питання щодо права комунальної власності не тільки на водні живі ресурси, а й взагалі на всі інші природні ресурси викликають значний інтерес у науковців. Ними опікувалися такі правознавці як К. Апанасенко, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, А.К. Соколова [Див.: 1; 4; 5] та ін.

Метою статті є вивчення й окреслення кола суб'єктів права комунальної власності на водні живі ресурси. Для цього зосередимося на тих моментах, що впливають на їх визначення. За раніше діючим законодавством комунальна власність розглядалася як різновид державної. Відповідно до чинного законодавства (Конституції України, Цивільного кодексу України та ін.) [3; 2003. – № 11. – Ст. 461] від права державної і приватної власності слід відрізняти право власності комунальної. Деякі вчені, визнаючи само управлінську форму власності на природні ресурси, ототожнюють комунальну й муніципальну власність. Інші підкреслюють, що комунальну слід розглядати не як різновид державної, а як самостійну форму власності. Існує також думка, що і державну і комунальну (як самостійні форми) необхідно визначати як самостійний вид власності публічної, оскільки її суб'єктом виступає публічно-правове утворення [5; с. 102].

У першій редакції колишнього Закону України „Про власність” державна власність поділялася залежно від рівня успішного загалнодержавну (республіканську) власність і власність адміністративно-територіальних одиниць (комунальну) [2; 1991. – №20. – Ст. 249].

Чинне законодавство України оперує поняттям «комунальна власність» не так давно. У Конституції України передбачено: виключну власність Українського народу (ст.13), державну власність (ст.14) і власність територіальних громад села, селища, міста, тобто комунальну власність (ст.142), відокремлено від державної як юридично, так і економічно. А відтак вона набула ознак самостійної форми власності. Це конституційне положення внесло істотні зміни щодо визначення суб'єктів, об'єктів і змісту перелічених форм власності.

Термін „територіальна громада” в юридичній літературі порівнюється з близьким до нього поняттям „держава”. Відмічається, що держава й територіальна громада – це суб'єкти хоча й не тотожні, але й не взаємовиключні, оскільки, попри їх диференціацію, вони наділені також низкою подібних ознак. Так, і держава, і територіальна громада: (а) повинні діяти в інтересах осіб, які складають народ чи відповідну територіальну громаду; (б) діють в особі відповідних органів чи їх посадовців; (в) відповідають за своїми зобов'язаннями власним майном, на яке згідно із законом не можна бути звернено стягнення [8, с. 100]. Іншими словами, обидва ці суб'єкти є близькими, проте не тотожними, які в цивільно-правових відносинах діють на рівних правах з іншими їх учасниками. Власність у розумінні привласнення майна такими об'єднаннями, як мешканці певної території, має свої характерні риси, зокрема: а) додержання інтересів усього населення цієї території, а не її частин, що виступають як певні групи чи спільноти; б) хоча збірне поняття „громада” недостатньо визначено, але зрозуміло, що воно є складним, оскільки до нього входять не тільки конкретні особи – громадяни України, а й різні соціальні групи та інші утворення; в) привласненню майна територіальними громадами притаманний високий ступінь узагальнення. У цьому виявляється значна схожість комунальної й державної власності. У результаті аналізу відповідних наукових джерел А.К. Соколова робить висновок, що і держава, і територіальні громади це – юридичні особи публічного права, що належать до так званого особливого суб'єкта права [5, с. 100].

Для таких юридичних осіб властивий публічний характер мети їх створення вони охоплюють державні й адміністративно-територіальні одиниці, державні установи [8; с. 212].

У науковій літературі загално прийнятим стало розуміння комунальної власності як власності публічної (або суспільної), що випливає із її ж суті [6, с. 33]. Т.С. Смирнова теж запропонувала визнати комунальну власність видом власності публічної [6; с.8].

Законодавче визначення права комунальної власності міститься в абз.15 ст.1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [2; 1997. – № 24. – Ст. 170]: це право територіальної громади володіти, доцільно, економічно й ефективно користуватися й розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування. Колишнім Законом України „Про власність” суб'єктами права комунальної власності (як різновиду права власності державної), були визнані адміністративно-територіальні одиниці в особі обласних, районних, міських, селищних, сільських рад. Однак за Основним Законом України, як уже зазначалося, суб'єктами права комунальної власності, відокремленої від власності державної, вже стали територіальні громади села, селища, міста, які безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності.

Як бачимо, існує певна плутанина у визначенні суб'єкта комунальної власності. Закон „Про місцеве самоврядування в Україні” у ст.1 містить дефініцію категорій „територіальна громада” й „адміністративно-територіальна одиниця”. До першої належать мешканці, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання мешканців декількох сіл, які мають єдиний адміністративний центр. Друга категорія визначає саме територіальний поділ держави на відповідні частини, тобто це область, район, місто,

район у місті, селище, село. Отже, вважаємо, слід погодитися з існуючою в науковій літературі думкою, згідно з якою суб'єктами комунальної власності є не адміністративно-територіальна одиниця й не орган місцевого самоврядування, а безпосередньо територіальна громада.

Відповідно до чинного законодавства територіальні громади здійснюють свої повноваження як безпосередньо, так і через свої представницькі органи, якими є сільські, селищні, місцеві ради та їх виконавчі органи, районні й обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад міст, селищ, сіл. Ці органи вважаються юридичними особами публічного права, отримують свій статус з моменту створення, наділяються власними повноваженнями, у межах яких діють самостійно, й несуть відповідальність за свою діяльність згідно із законодавством [5, с. 101].

Закон України „Про тваринний світ” [3; 2002. – №2. – Ст. 47] не містить статей, які чітко визначали б суб'єктів права власності на тваринний світ, тобто на водні живі ресурси. Опосередковано у ст. 5 зазначеного Закону вказується, що об'єкти тваринного світу, які перебувають у стані природної волі і знаходяться в межах території України, її континентального шельфу й виключної (морської) економічної зони, є об'єктом права власності Українського народу. Від імені останнього права власника об'єктів тваринного світу, які є природним ресурсом загальнодержавного значення, здійснюють органи державної виконавчої влади й органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. У ст. 6 цього ж Закону йдеться про те, що об'єкти тваринного світу, які утримуються (зберігаються) підприємствами, установами й організаціями державної або комунальної форми власності є об'єктами права саме цієї власності. Із наведеного випливає, що суб'єктами права комунальної власності на водні живі ресурси є підприємства, установи й організації комунальної власності, що, на нашу думку, є не досить правильним, бо за конституційними положеннями суб'єктами цього права є відповідна територіальна громада [4, с.229].

Отже, визначення суб'єктів права тієї чи іншої власності відповідно до форми власності є законодавчо визнаним і науково обгрунтованим. Значить, суб'єктом права комунальної власності на водні живі ресурси виступає територіальна громада, яка знаходиться у тісному взаємозв'язку з органами місцевого самоврядування, тобто самостійне функціонування останніх неможливе. Органи місцевого самоврядування, як уже підкреслювалося, будучи представницькими органами територіальної громади і реалізують її інтереси. Територіальна громада, у свою чергу, зберігає за собою право самостійно приймати рішення щодо водних живих ресурсів, які перебувають у її власності.

Взявши за основу загальне формулювання права комунальної власності, яке містить Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні”, вважаємо можливим дати трактування *праву комунальної власності саме щодо водних живих ресурсів і визначити його як право територіальної громади володіти водними живими ресурсами, які їм належать, економічно й ефективно користуватися й розпоряджатися ними на свій розсуд у власних інтересах як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.*

Розглянувши положення нормативно-правових актів що регламентують відносини власності не тільки на водні живі ресурси а й на природні ресурси взагалі, можемо зробити висновок, що на сьогодні процес формування комунальної власності на них лише розпочинається .

Список літератури: 1. *Апанасенко К.* Комунальна власність як самостійна форма власності: ознаки, співвідношення з державною формою власності // Юрид. Україна. – 2003. – №8. – 89 с. 2. *Відомості Верховної Ради України* 3. *Офіційний вісник України* 4. *Право власності в Україні: Навч. посіб. / За заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової.* – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 816 с. 5. *Соколова А.К.* Основні проблеми права комунальної власності на об'єкти рослинного світу // Державне будівництво і місцеве самоврядування. – Вип. 8. – Х.: Право, 2004. – 187 с. 6. *Смирнова Т.С.* Теоретичні засади місцевого самоврядування в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1998. – 18 с. 7. *Цивільний кодекс України: Коментар.* – Х.: Одиссей. – 856 с. 8. *Цивільне право України: Акад. курс – У 2-х т. / За заг. ред. Я.М. Шевченко.* – Т.1: Загальна частина. – К.: Ін Юре, – 2003. – 520 с.

Надійшла до редакції 07.03.2008 р.